

UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA BOSHLANG'ICH SINFLAR
O'QUVCHILARINI MA'NAViy-AXLOQIY TARBIYALASH
METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH

Marupova Nafosat Ixtiyorovna

MMB-123 guruh

Ta'lim muassasalarini boshqaruvi magistranti

Annotatsiya: Bugungi tez o'zgaruvchan dunyoda yosh ong qadriyatlari va tamoyillarini shakllantirishda ta'limning o'rni yanada hal qiluvchi ahamiyat kasb etdi. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida boshlang'ich sinf o'quvchilarining ma'naviy-axloqiy rivojlanishi juda muhimdir, chunki bu ularning jamiyatning mas'uliyatli a'zolari sifatida kelajagi uchun asos yaratadi. Samarali ma'naviy-axloqiy tarbiyani ta'minlash uchun mavjud metodologiyalarni takomillashtirish va talabalarning turli ehtiyojlarini qondiradigan innovatsion yondashuvlarni qabul qilish zarur. Ushbu maqola umumiy o'rta ta'lim maktablarida ma'naviy-axloqiy tarbiya samaradorligini oshirishi mumkin bo'lgan turli strategiya va usullarni o'rganishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim, uslub va strategiyalar, jarayon, o'quv kurslar, muhit

Kirish: Mamlakatimiz mustaqillikka erishgach, uchinchi avlodning ekologik tarbiyasiga jiddiy e'tibor qaratildi. Uning zamirida davlatimiz ekologiyasini muhofaza qilish, atrof-muhit bilan munosabatlarni barqarorlashtirish maqsadi yuksak darajada belgilandi. Shu munosabat bilan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyev, diqqatga sazovordir: "eng muhim masala-aholining ekologik madaniyatini oshirish.

"Albatta, bunday muammolarni faqat ma'muriy yo'l bilan hal qilib bo'lmaydi, bunga kelajak avlod qalbida ona tabiatga muhabbat, unga daxldorlik tuyg'usini singdirish orqali erishish mumkin.

Ekologik ta'limni amalga oshirishdan oldin, agar ekologiya so'zini tahlil qilsak, bu "tom" yoki "uy"degan ma'noni anglatadi. Ekologiya fanga birinchi marta nemis olimi Ernest Gekkel tomonidan kiritilgan. Ekologiya fani zamonaviy bozor munosabatlari davrida ko'plab sohalarga ega: o'simliklar ekologiyasi, zoologiya, tuproq ekologiyasi, inson ekologiyasi va boshqalar.

Ekologik ta'lim-bu odamda tabiatga to'g'ri, oqilona munosabatni shakllantirish masala ustida ishlaydi va o'quvchilarda ekologik madaniyatni shakllantirishni maqsad qilib qo'yadi. 2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha harakatlar strategiyasida belgilangan vazifalarni amalga oshirish, ta'lim tizimini joriy etish orqali respublika hududlarida ekologik

muammolarni hal etishga hissa qo'shish, shu bilan birga: o'sib kelayotgan avlodning ekologik savodxonligini oshirish Ekologik ong va ekologik madaniyatni shakllantirish va rivojlantirish; ekologik ta'lim va tarbiya jarayonini samarali tashkil etish maqsadida yaratilgan.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "O'zbekiston Respublikasida ekologik ta'limni rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" gi 434-sonli qarori qabul qilindi. Qarorga ilova sifatida O'zbekiston Respublikasida ekologik ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi ishlab chiqildi.

Kontsepsiyaning asosiy maqsadi o'sib kelayotgan avlodda ekologik bilim, ong va madaniyatni shakllantirish va rivojlantirish, ekologik ta'lim va tarbiyani samarali tashkil etish, shuningdek, dunyoning ilg'or innovatsion texnologiyalarini jalb qilgan holda ekologiya sohasidagi fanni yanada takomillashtirishdan iborat.

Ushbu Kontsepsiyada ta'limning barcha bosqichlarida ekologik ta'limning o'rni va roliga alohida e'tibor beriladi. Umumiy o'rta ta'lim tizimida ekologik ta'limni takomillashtirish bo'limida quyidagi ustuvor vazifalar belgilanadi.

Umumiy o'rta ta'limning davlat ta'lim standarti va o'quv dasturi o'quvchilarda ekologik madaniyatni shakllantirish parametrlari asosida qayta tahlil qilinadi va qo'shimcha ko'rsatkichlar aniqlanadi.

- Umumiy o'rta ta'limning davlat ta'lim standarti va o'quv dasturining mazmuni quyidagi malakalar bilan boyitiladi:

- o'quvchilarda ekologik madaniyatni shakllantirishga xizmat qiladigan bilimlar,
- ta'lim mazmuniga ko'nikma va malakalarni keng o'zlashtirish;
- o'quv fanlari doirasida ekologik bilimlarni amaliyotga tatbiq etish, uni amaliy bilimlar bilan boyitish. ularni amalda qo'llashga imkon beradigan vazifalar (nazariyadan yoki munozaradan amaliyotga o'tish);

Umumiy o'rta ta'lim tizimida ekologik bilimlar o'quvchilarning ishlashi, jismoniy imkoniyatlari va psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda sinf darajasida farqlash asosida tashkil etiladi.

Bunday holda, ta'lim nazariy va amaliy bilimlarni birlashtirgan holda "oddiydan murakkabga", "yaxlitlik va uzluksizlik" kabi pedagogik tamoyillarga tayanib, o'quvchilarda ekologik madaniyat va ta'limning bosqichma-bosqich shakllanishini ta'minlaydigan maqsadli tizimga aylanishi kerak.

Umumiy o'rta ta'lim tizimida ekologik madaniyatni va ekologiyaning nazariy asoslarini shakllantirishga qaratilgan bilim, ko'nikma va malakalar mavjud o'quv fanlari tarkibidagi izchillik asosida beriladi va har tomonlama ifodalanadi.

Bunday holda, umumiy o'rta ta'lim tizimini tugatgan shaxs ekologik tushunchalar, xulq-atvor qoidalari (ekologik madaniyat) to'g'risida minimal bilimga ega bo'ladi, ekologik bilimlar majburiy chora sifatida emas, balki fan mazmuniga kiritiladi.

Ekologik ta'lim umumiy o'rta ta'lim tizimida quyidagi darajalarda amalga oshiriladi: boshlang'ich ta'lim (i-IV sinflar), umumiy o'rta ta'lim (V-XI sinflar). Boshlang'ich ta'lim ekologik ta'lim uchun zarur bo'lgan savodxonlik, bilim va ko'nikmalarning asosini yaratishga qaratilgan.

Boshlang'ich sinflarda talabalar o'quv fanlari doirasida qo'shimcha ravishda: suvni tejash va saqlash;

- atmosfera havosining ahamiyati va uni muhofaza qilish;
- er resurslari va er osti boyliklaridan oqilona foydalanish;
- o'simlik va hayvonot dunyosini muhofaza qilish;
- chiqindilarni yig'ish va yo'q qilish;
- go'zal va betakror tabiatni asrab-avaylash O'zbekiston;
- O'zi yashayotgan qishloq (shahar) tabiatini asrab-avaylashda faol ishtirok etish;

O'zbekistondagi qo'riqxonalar va bog'lar haqida;

Orol dengizi fojiasi haqida umumiy bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishi kerak.

Umumiy o'rta ta'lim fanlarining mazmunidan tashqari: a) o'quvchining ota-ona sifatida ona tabiatga bo'lgan muhabbati mavzusidagi qo'shiqlarni bilish va kuylash;

b) tasviriy san'atdagi tabiiy manzaralarni kuzatish va tasvirlay olish; o'simlik va hayvonlarning eng noyob va noyob turlarini chiza olish O'zbekiston Respublikasi qizil kitobidan; Tabiatga zarar yetkazishning, shu jumladan chiqindilarni aniqlanmagan joylarga tashlab yuborishning salbiy oqibatlarini tushuna olish; inson va tabiat o'rtasidagi muhabbatni mustahkamlash; global ekologik muammolar bilan bog'liq manzaralarni tasvirlay olish;

v) davlat va huquqiy asoslar fanlariga: O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining ekologiya to'g'risidagi qoidalari va atrof-muhitni muhofaza qilish; O'zbekiston Respublikasining "Tabiatni muhofaza qilish to'g'risida"gi Qonuni;

g) iqtisodiy bilim asoslari bilan bog'liq mavzular: tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirishda ekologik talablarga rioya qilish zarurati; atrof-muhitning ifloslanishi uchun alohida to'lov tizimlarining mavjudligi;

d) kimyo asoslari bilan bog'liq fanlar: atmosfera va ozonni yemiruvchi moddalar va ularning xususiyatlari; tarkibidagi moddalarning salbiy ta'siri. maishiy va sanoat chiqindilarini yo'q qilishda tabiatdagi chiqindilar;

j) biologiya asoslari bilan bog'liq fanlarga: O'zbekiston Respublikasi qizil kitobiga kiritilgan noyob va noyob o'simlik va hayvon turlari; O'zbekistondagi qo'riqxonalar va bog'larning rang-barang fauna va florasi, ularning tarqalish hududlari; o'rmonlar, ularning ahamiyati va o'rmonlarning saqlanishi;

z) Fanlar, muhofaza etiladigan tabiiy hududlarni tavsiflash bo'yicha zarur bilim va ma'lumotlar geografiya fanlariga kiritilgan.

Ekologik madaniyat haqidagi bilimlarni tegishli mavzularga singdirish orqali umumiy o'rta ta'lim uchun darsliklar va o'quv qo'llanmalar takomillashtiriladi.

Mutaxassislar atrof-muhitni muhofaza qilish, ichimlik suvi va boshqa tabiiy resurslar kabi dolzarb muammolar bo'yicha o'quvchilarning ehtiyojlariga muvofiq umumta'lim maktablari uchun o'quv va namoyish materiallari, videofilmlar va didaktik materiallarni ishlab chiqadilar. Ekologik ta'lim fanlari umumta'lim maktablarida o'qitiladigan fan dasturlari mazmuniga muvofiq joriy etiladi.

Mamlakatimiz kelajagi bo'lgan yoshlarni zamon talablari asosida yuksak ma'naviyatli qilib tarbiyalash bugungi kunning dolzarb muammosidir. Birinchi Prezidentimiz Islom Karimov aytganidek, "buni quyi sinflardagi o'quv jarayoniga kiritish kerak". Bu har bir talaba, pedagog yoki avlodni ma'naviy va axloqiy jihatdan rivojlantirishga undaydi, har qanday buzg'unchi g'oya va mafkuralarga qarshi mafkuraviy kurash mas'uliyatli yondashuvdir.

Ma'lumki, ta'lim jarayoni o'ziga xoslikni talab qiladigan murakkab jarayondir. Yosh avlodning dunyoqarashini zamonaviy bilimlar, insoniy e'tiqod, xalqqa xos axloqiy va ma'naviy fazilatlar asosida shakllantirish jamiyatimizning burch va mas'uliyatidir.

Axloq va ma'naviyat o'zaro bog'liq tushunchalar bo'lib, ma'naviyat ularning ajralmas qismi bo'lib, inson kamolotiga yuqori ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun ma'naviyat ma'naviy-axloqiy tarbiyada ajralmas, o'zaro bog'liq, dialektik xarakter bo'lib, shaxsning ma'naviy-axloqiy shakllanishida muhim ahamiyatga ega.

Ma'naviyat aslida inson va barcha mavjudotlarning eng qudratli omilidir, ma'naviyat unga kuch va ma'naviy ozuqa beradi. Ma'naviyat tushunchasi birinchi Prezidentimiz I. A. Karimov aytganlaridek, " Ma'naviyat taqdirning sovg'asi emas. Inson qalbida ma'naviyatni rivojlantirish uchun u bilan ishlash kerak-yurak, vijdon, ong va qo'llar."

Har bir xalq nafaqat boyligi, balki yuksak ma'naviyati va madaniyati bilan ham kuchlidir. Milliy qadriyatlarimizni tiklash va takomillashtirish O'zbekiston mustaqilligining dastlabki kunlaridanoq milliy ta'lim tizimi, yetuk avlodni tarbiyalash, vatanparvarlik va Vatanga muhabbat ruhini tarbiyalashga katta ahamiyat berdi.

Shaxsni shakllantirishning muhim pedagogik vazifasi o'quvchilarda faol hayotiy pozitsiya, ijtimoiy burchga vijdonan munosabat, birlik, nutq va harakat, axloqiy me'yorlardan chetga chiqishga toqat qilmaslikdir.

Ustozlarimiz o'zbek xalqining barcha boy merosini chuqur o'rganishni, o'z kelib chiqishimizga qaytishni, dunyoga ulkan hissa qo'shgan buyuk ajdodlarimiz merosi va madaniy yutuqlari teranligi va buyukligini anglashni, har bir insonning o'z o'tmishiga ehtiyotkorona munosabatni shakllantirishni istaydilar milliy va diniy urf-odatlarini, shu bilan birga zamonaviy qadriyatlarni o'rganish va ularga qo'shilish zarurligini aniq anglash kerak.

Sivilizatsiya va ma'naviyat, siyosiy etuklik va kelajak avlod va aholining faolligi bizning ta'limimizni shakllantirish uchun asosdir policy. In boshlang'ich sinflarda

ma'naviy madaniyatni shakllantirish va rivojlantirish maqsadida u bugungi kunda dolzarb deb hisoblangan ma'naviyatimizni yuksaltirishning dastlabki bosqichlarida olib borilayotgan ishlarni maqsadli ravishda boshladi.

Ma'naviyat va axloq, o'z navbatida, ta'lim jarayonini tashkil etishni talab qiladi. Ma'lumki, ta'lim yosh avlodni jamiyatda yashashga maqsadli tayyorlash uchun maxsus tashkil etilgan davlat va jamoat muassasalari orqali amalga oshiriladi. Jamiyatda rivojlanish va rag'batlantirishga, ma'naviy madaniyatga, etuk avlodni tarbiyalashga bevosita va bilvosita ta'sir ko'rsatadigan omillar mavjud:

1. Barkamol insonni tarbiyalashda noyob milliy shaxsni, har bir millatning qadriyatlari va ma'naviyatini, yuksak ma'naviy madaniyatga ega avlodni shakllantirish va rivojlantirishda oilaning o'rni beqiyosdir, chunki insonning birinchi hayotidagi eng sof va sof tuyg'ulari tushuncha va g'oyalardir. U birinchi navbatda oilada shakllanadi.

1.Oila yaxshilik va sevgi kabi muqaddas tushunchalarning asosi bo'lishi kerak. Bolaning tabiiy xarakterini, tabiati va dunyoqarashini belgilaydigan Mehribonlik, olijanoblik, Mehribonlik, sha'ni va qadr-qimmat: yaxshilik va olijanoblik, Mehribonlik, sha'ni va qadr-qimmatini oilada hal qilish kerak.

2. Ma'naviy madaniyatimizni shakllantirishda yana bir muhim omil-bu o'sib borayotgan "mahalla" muhitidir. O'zlikni ijtimoiy va milliy qadriyat sifatida anglash bugungi jamiyatda mehr-oqibat va halollik tushunchasining ilk ko'rinishlari "mahalla" da, ijtimoiy muhitda shakllanmoqda.

3. Maktabgacha ta'lim va umumiy maktab ta'limi ma'naviy madaniyatni shakllantirishning yana bir qismidir. Agar u uzluksiz jarayon bilan chambarchas bog'liq bo'lsa, uning normalari va ta'lim talablari to'g'ri amalga oshirilsa, u muvaffaqiyatsiz bo'lmaydi.

A. Avloniyning quyidagi so'zlarini eslash kifoya: "ta'lim biz uchun yo hayot, yo o'lim, yoki najot - yoki halokat, yoki baxt - yoki falokatdir."uning ta'siri aniq ifodalangan va takomillashtirilgan bo'lib, uning tushunchalarini o'quvchi ongida ifodalash ma'naviy madaniyatni shakllantirish bosqichlarining davomi sifatida qaraladi. bu bizning axloqiy qadriyatlarni, estetikani, gigiena va intizomni o'rgatish qobiliyatimizdir, chunki o'qish ma'naviyatning yetakchi omillaridan biridir.

Prezident Sh.M. Mirziyoyev ta'kidlaganidek, " kitob insonning ma'naviy dunyosini boyitishga katta ta'sir ko'rsatadigan vositadir."

Agar kitobga bo'lgan muhabbat boshlang'ich sinflardan shakllangan bo'lsa, unda bizning buyuk siymolarimiz. Ular A. Navoiy, M. Bobur, A. Temur, M. Ulug'bek va boshqalarning munosib vorislari bo'la oladilar, ajdodlarimizning ma'naviy merosiga hurmat va ularni o'rganishga qiziqish yana bir bor ortadi.

4. Yosh avlodning ma'naviy madaniyatini shakllantirishda ommaviy axborot vositalari ham muhim o'rin tutadi. Ayniqsa, farzandlarimiz uchun turli mavzulardagi yoshga mos va individual shoular, qiziqarli va ma'rifiy filmlar va multfilmlar,

bilimlarni boyitish uchun namoyishlar, multimedia darslari, albatta, bolaga ma'naviy ozuqa beradi.

5. Sinf va sinfdan tashqari mashg'ulotlar, boshlang'ich sinf parklarida turli xil o'yin-kulgilar, turli joylarga sayohatlar, teatrlashtirilgan tomoshalar, klublar va sport tadbirlari ham bolaning barkamol shaxs sifatida rivojlanishiga yordam beradi.

Prezident Sh.M.Mirziyoyevning "besh tashabbus" loyihasini ishga tushirish.M. Mirziyoyev yoshlarni qo'llab-quvvatlash, ularning imkoniyatlarini rivojlantirish, dolzarb masalalarni hal etishga qaratilgan desak mubolag'a bo'lmaydi.

Iqtidorli va innovatsion sifatida joriy etilgan zamonaviy o'qish, sport, fan va san'at, kompyuter savodxonligi va kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llab-quvvatlash, beshta tashabbusda qayd etilganlarning barchasi madaniyatimiz yuksalishining omili sifatida ko'rilmogda.

Umumiy o'rta ta'lim tizimida ma'naviy tarbiya O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 31.12.1059-sonli "uzluksiz ma'naviy-axloqiy tarbiya konsepsiyasi va uning chora-tadbirlarini tasdiqlashni amalga oshirish to'g'risida" gi qarorida ta'kidlanganidek , ayniqsa boshlang'ich ta'lim alohida o'rin tutadi.

Bu, o'z navbatida, axloqiy va madaniy ko'nikmalarni kengaytirishga, tengdoshlar bilan ma'naviy munosabatlarni boyitishga, ijtimoiy kompetentsiyalar va zarur fazilatlarni rivojlantirishga yordam beradi.

Ma'naviy madaniyat-bu insonning tashqi dunyoni ichki kayfiyat, erkinlik orqali idrok etish jarayoni. Ma'naviy madaniyatni shakllantirish milliy va umuminsoniy qadriyatlarga asoslanishi kerak.

Yoshlarni ma'naviy tarbiyalashda eng muhimi sog'lom oilaviy muhitdir. Agar bu oilada mehmondo'stlik, halollik, do'stlik, sadoqat, mehr-oqibat kabi umuminsoniy qadriyatlar mavjud bo'lsa, unda ma'naviyatning dastlabki bosqichlari shakllanadi. O'quvchilarda ma'naviy-axloqiy tarbiyani shakllantirish ularning ma'naviy dunyosini, ongini, axloqiy fazilatlarini, shaxsiy fazilatlari va xulq-atvorini rivojlantirishni talab qiladi.

O'quvchilarning axloqiy tarbiyasi, ayniqsa boshlang'ich maktab o'quvchilarida, bola oilada, tengdoshlari orasida, maktabda, ko'chada ma'naviy ta'sirni his qiladi. O'qituvchilar yosh avlodni tarbiyalaydi, ularni o'z yurtiga, xalqiga, ota-onasiga va boshqalarga rahmdil va mehribon bo'lishga o'rgatadi.

Boshlang'ich sinf o'qituvchilari tomonidan o'quvchilarning ma'naviy madaniyatini shakllantirishdagi qobiliyat va iste'dodlariga ko'ra turli ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar o'tkazildi.

1. Ma'naviy faoliyat quyidagilarga qarab qiziqarli, maqsadli va mazmunli bo'lishi kerak;

2. Talabalarning ma'naviy-ma'rifiy bilimlarni egallashlari uchun sog'lom muhit yaratish qobiliyati;

3. Ma'naviy-ma'rifiy faoliyat ishonchli va xilma-xil bo'lishi kerak;

4. Axloqiy tushunchalar insonning fazilatlariga ega bo'lishiga bog'liqligini tushuntirish va targ'ib qilish jarayoni;

5. Uzlaksiz ta'lim jarayonida talabalar bilan "mening oilam", "mening yurtim", "men o'z Vatanimni sevaman", "men farzandimning haqiqiy farzandiman" mavzularida suhbatlar o'tkaziladi.;

6. 14 yanvar kuni harbiylar bilan "vatanparvarlik" uchrashuvlarini tashkil etish orqali ularda Vatanga, xalqqa, oilaga muhabbat, ma'naviy madaniyatni shakllantirish zarur.

7. Axloqiy masalalar bo'yicha tushunchalar tarbiyaviy ahamiyatga ega

Boshlang'ich maktablarda ma'naviy madaniyatni quyidagi yo'llar bilan tashkil etish mumkin:

1. Interpretatsiya-talabalarga og'zaki hissiy ta'sir;

2. Nasihat - agar o'quvchi sodiqlik va mehribonlik holatida maqsadli maslahat bersa, talaba buni qabul qiladi;

3. Ishonch-talabalarni axloqiy ongda tarbiyalashda katta yordam.

Xulosa

Umumiy o'rta ta'lim maktablarida boshlang'ich sinf o'quvchilarini ma'naviy-axloqiy tarbiyalash metodikasini takomillashtirish kelajak avlodni shakllantirish uchun juda muhimdir. Faol ishtirok etish, turli xil jumla tuzilmalari va o'qitishning nozik metodologiyalari kabi turli xil strategiyalarni o'z ichiga olgan holda, o'qituvchilar boyituvchi o'quv muhitini yaratishi mumkin. Ushbu proaktiv yondashuv talabalarni jamiyatning mas'uliyatli va rahmdil a'zolari bo'lishga yo'naltiradigan kuchli axloqiy va ma'naviy asoslarni rivojlantirishga imkon beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. SH. M. Mirziyoyev. "Biz birgalikda Erkin va farovon O'zbekiston davlatini quramiz." T. O'zbekiston. 2016. 56 sahifalar.
2. I.A. Karimov. "Yuksak ma'naviyat-yengilmas kuch." 2008.
3. M. Imomnazarov. "Milliy ma'naviyatimiz asoslari". T. O'zbekiston faylasuflar jamiyati nashriyoti. 2006. 448 sahifalar.
4. E. Kenjaboyev. "Jamiyat, yoshlarda mafkuraviy immunitetni shakllantirishda ta'lim institutsional hamkorlik". Xalq ta'limi jurnali 2017. 1, 117 sahifalar.
5. S. Otamurodov, S. Husanov "Ma'naviyat asoslari". TA Qodiriy nashriyoti.